

๖ เมษายน

๒๓๓ ปี

กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์

มหานครที่ไม่มีใครรับชนะ

ราชธานีอันกว้างใหญ่ดุจเทพนคร

กรุงรัตนโกสินทร์

ราชอาณาจักรไทย ซึ่งมีประวัติศาสตร์สืบย้อนขึ้นไปได้กว่า ๘๐๐ ปี ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งของราชธานี

อันเป็นศูนย์รวมของการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินมา ๔ ครั้งราชธานีแรกคือกรุงสุโขทัย ต่อมาคือกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน

โดยเฉพาะกรุงศรีอยุธยาอันมีนามเต็มว่า

“กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิลลภพ นพรัตนราชธานี บุรีรมย์”

นั้น มีนามสามัญอันปรากฏทั่วไปในพงศาวดาร จดหมายเหตุ หมายรับสั่ง ใบบอก สารตรา และเอกสาร สำคัญทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ ว่า กรุงเทพมหานครบ้าง พระนครบ้าง ตลอดระยะเวลากว่า ๔๐๐ ปี ฉะนั้น ต่อมาแม้ราชธานีจะย้ายมาอยู่ที่กรุงธนบุรีก็ดี กรุงรัตนโกสินทร์ก็ดี คำเรียกราชธานีว่ากรุงเทพมหานคร หรือ พระนครนั้นก็ยังใช้สับกันมาโดยตลอด

เมื่อพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรง สถาปนาราชธานีใหม่ ณ ฝั่งตะวันออกของ แม่น้ำ เจ้าพระยา เสร็จการฉลองพระนครแล้วจึงพระราชทานนามพระนครใหม่ เปลี่ยนแปลงจากครั้งกรุงศรีอยุธยาว่า

“กรุงรัตนโกสินทร์อินท อโยธยา”

ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแก้นามพระนครเป็น

“กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรอยุธยา”

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเปลี่ยนคำว่า บวร เป็น อมร เปลี่ยนคำว่า มหินทรอยุธยา โดยวิธีการสนธิศัพท์เป็น

มหินทราอยุธยา และเติมสร้อยนามต่อ ทั้งเปลี่ยนการสะกดคำ ลินท์ เป็น ลินทร์ ชื่อ กรุงรัตนโกสินทร์จึงมีนามเต็มว่า

“กรุงเทพ มหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทราอยุธยา มหาติลภพ นพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศมหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์”

อันแปลได้ความว่า

กรุงเทพมหานคร
พระนครอันกว้างใหญ่ ดุจเทพนคร
อมรรัตนโกสินทร์
เป็นที่สถิตของพระแก้วมรกต
มหินทราอยุธยา
เป็นมหานครที่ไม่มีใครรบชนะได้
มหาติลภพ
มีความงามอันมั่นคง และเจริญยิ่ง
นพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์
เป็นเมืองหลวงที่บริบูรณ์ด้วยแก้วเก้า
ประการน่านิรมย์ยิ่ง
อุดมราชนิเวศมหาสถาน
มีพระราชนิเวศใหญ่โตมากมาย
อมรพิมานอวตารสถิต
เป็นวิมานเทพที่ประทับของพระราชา
ผู้อวตารลงมา
สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์
ซึ่งท้าวสักกเทวราชพระราชทานให้
พระวิษณุกรรมลงมาเนรมิตไว้

มูลเหตุที่ราชธานีใหม่จะได้นามว่ากรุงรัตนโกสินทร์นั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่องพระราชกรณียานุสรณ์ว่า “การถือน้ำในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้น ทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใสมาก จึงได้ทรงสถาปนาพระอารามในพระบรมมหาราชวัง แล้วพระราชทานนามว่า วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เชิญพระพุทธปฏิมากรมมาประดิษฐานไว้บนบุษบกทองคำในพระอุโบสถ แล้วจึงพระราชทานนาม พระนครใหม่ให้ตรงกับกรซึ่งมีพระพุทธรูปยืนปางสมาธิพระองค์นี้เป็นสิริมงคลสำหรับ พระนคร... นามซึ่งว่า รัตนโกสินทร์ นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวท่านรับสั่งว่า เพราะท่านประสงค์ความว่า เป็นที่เก็บรักษาไว้ขององค์พระมหากษัตริย์รัตนปฏิมากรพระองค์นี้มาก จึงยกไว้เป็นหลักพระนคร พระราชทานนามพระนคร ก็ให้ตรงกับพระนามพระมหากษัตริย์รัตนปฏิมากรพระองค์นี้ด้วย เพราะฉะนั้น เมื่อถึงการพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัจจาอันใหญ่นี้ จึงได้โปรดให้ข้าราชการมากระทำการทำสัตยาบาม แล้วรับน้ำพระพิพัฒน์สัจจาเฉพาะพระพักตร์พระมหากษัตริย์รัตนปฏิมากร

คำว่า “กรุง” ตามสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑ หมายถึง “เมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ซึ่งเป็นที่ประทับอยู่ประจำของพระมหากษัตริย์ หรือเป็นเมืองที่ตั้งสถานที่ทำการของรัฐบาล แต่ก่อนใช้ในความหมายว่า ประเทศ ก็มีเช่นคำว่า “กรุงสยาม”

อนึ่ง ตามพระบรมราชาธิบาย ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เจ้าอยู่หัวมีว่า “คำว่า “กรุง” นี้ เดิมหมายความว่า “แม่น้ำ” โดยอรรถาธิบายว่า ผู้ใดมีอำนาจเหนือพื้นน้ำหรือเป็นเจ้าของแม่น้ำตั้งแต่ปากน้ำไปจนถึงที่สุดของ แม่น้ำ ผู้นั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นเจ้ากรุง แลเมืองที่เจ้าพระองค์นั้นประทับอยู่ก็เลยเรียกว่า “กรุง” อย่างเมืองหลวงปัจจุบันนี้ เรียกว่า กรุงเทพฯ หรือกรุงเทพมหานคร ฉะนั้น”

ส่วนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน สารานุกรมว่า กรุงมิได้แปลว่า “เมือง” แต่แปลว่า จักรวรรดิ (Empire) มีประเทศราชน้อยใหญ่เป็นเมืองขึ้น มีใช้ในหนังสือเก่าเวลาออกพระนาม พระเจ้าจักรพรรดิ ออกต่อท้ายนามกรุงก็มี เช่น พระเจ้ากรุงสรี เป็นต้น

ตัดลอกจากการเผยแพร่ในเฟซบุ๊ก ของคุณพิชาญ พงษ์พิทักษ์